

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ:
СИНЕРГІЯ НАУКОВИХ, ОСВІТНІХ
ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної
конференції

19 травня 2023 року

У двох томах

Том 1

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)
Є24

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16.06.2023 р.)

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**.

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**.
Матеріали видано в авторській редакції.

Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та
Є24 глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх
та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-
практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редак-
цією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. –
Т. 1. – 790 с.

ISBN 978-617-8263-39-3

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень». У першому томі збірника містяться наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині в умовах повномасштабного військового вторгнення у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їхньому конституційному вимірі, у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)

ISBN 978-617-8263-37-9 (у 2 т.)
ISBN 978-617-8263-39-3 (т. 1)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

7. Hugo Grotius. *De Jure Belli ac Pacis*, Book II, chapter XXI, section IV. English translation by Francis W. Kelsey. Oxford/London : Clarendon Press/Humphrey Milford, 1925.
8. Plachta M. *Aut Dedere Aut Judicare: An Overview of Modes of Implementation and Approaches*. 1999. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 6 (4). P. 331–365.

Key words: fight against impunity, international crimes, *aut dedere aut judicare*, extradition.

Ключові слова: боротьба з безкарністю, міжнародні злочини, *aut dedere aut judicare*, екстрадиція.

СУРЛОВА ОЛЕНА ОЛЕКСІЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри міжнародного та європейського права,
доктор юридичних наук, професор*

ОБМЕЖЕННЯ МЕТОДІВ ТА ЗАСОБІВ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ В СИСТЕМІ ЗАКОНІВ ТА ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ

Сучасний період цивілізаційного розвитку характеризується підвищеною увагою до забезпечення прав людини, які визнані в якості світової цінності. Найвищою цінністю для кожної людини є її гідність, яка є проявом поваги до особистості як з боку суспільства, так і з боку самої людини. Невипадково у Загальній декларації прав людини гідність визнається основою таких цінностей, як свобода та справедливість, а зневажання та нехтування гідністю призвели до нелюдських діянь, які обурюють совість людства.

Найбільші ризики людській гідності створюються воєнними конфліктами, які точаться в різних куточках Земної кулі, являють собою найбільш кричуще порушення основних принципів міжнародного права та призводять до гуманітарної катастрофи. В переважній більшості випадків такі конфлікти ведуться варварськими методами та засобами з порушенням законів та звичаїв війни. Саме в такій ситуації опинилася Україна, яка зазнала агресії з боку Російської федерації, а наші громадяни відчули на собі всі наслідки порушення норм міжнародного гуманітарного права в частині заборонених засобів та методів ведення війни.

Це надало можливість R. Domingo на підставі аналізу ситуації яка склалася, наголошувати, що традиційна система міжнародного права більше не здатна відповідати унікальності розвитку і потребам життя в третьому тисячолітті та знаходиться у стані глибокої кризи [1]. Дійсно проблеми існують, міжнародне право потребує не просто удосконалення, а всебічної реформи, але це не знижує його загально цивілізаційної цінності.

Головною метою має бути посилення спроможності врегулювання глобальних кризових ситуацій, забезпечення мирного співіснування

народів, зокрема шляхом реформування Ради безпеки ООН, яка є єдиним органом світової спільноти, спроможним ухвалювати юридично обов'язкові резолюції для підтримки міжнародного миру та безпеки та, у разі необхідності, санкціонувати застосування сили. На жаль, дослідження відомих правознавців показало, що Рада безпеки ООН навряд буде реформована найближчим часом [2].

Як проміжну мету ми розглядаємо забезпечення засобами міжнародного гуманітарного права зниження рівня страждань жертв воєнних конфліктів. І мова йде не тільки про надання гуманітарної допомоги нужденним, хоча це завдання є важливим. Йдеться про запобіжні заходи такі, як обмеження методів та засобів ведення воєнних дій.

На сьогодні вже сформульовані та встановлені низкою міжнародних конвенцій універсальні норми щодо припустимості засобів та методів ведення бойових дій від міжнародної конвенції «Про поліпшення долі поранених на полі бою» (1864р.), ініціатором прийняття якої був Міжнародний Комітет Червоного Хреста [3] до Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію (1980 р.) та протоколів до неї, останній з яких був прийнятий у 1995 р.

Обмеження засобів та методів війни також є елементом режиму нерозповсюдження ядерної зброї. Відповідні правові зобов'язання випливають з різних галузей міжнародного права та не завжди регулюються в уніфікованих формах [4].

Право на людську гідність передбачає право на життя в безпечному здоровому навколишньому середовищі, якість якого відповідає людській гідності. Ст. 55 Протоколу III до Женевських конвенцій забороняє використання методів або засобів ведення війни, що мають на меті завдати або, як можна очікувати, завдадуть довготривалої і серйозної шкоди природному середовищу. Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на довкілля забороняє використовувати будь-які засоби та методи ведення бойових дій для зміни шляхом умисного управління природними процесами динаміки, складу або структури Землі, включаючи її біоту, літосферу, гідросферу та атмосферу або космічний простір [5].

Таким чином в системі міжнародного гуманітарного права сформувався розвинутий інститут обмеження засобів та методів ведення війни, однак відповідні норми розпорошені по різних конвенціях та є недостатньо неузгодженими. Тому на нашу думку необхідна їх кодифікація.

Кодифікація міжнародного права стосується більш точного формулювання та систематизації норм міжнародного права щодо предметів, які вже були широко охоплені практикою держав, прецедентами та доктриною. Відповідно до ст. 13 Статуту Організації Об'єднаних Націй сприяти прогресивному розвитку міжнародного права та його кодифікації уповноважена Генеральна Асамблея ООН. Відділ кодифікації Управління з правових питань Організації Об'єднаних Націй допомагає Генеральній Асамблеї у виконанні вищезазначеного мандату, сприяє точному формулюванню та систематизації норм міжнародного права

шляхом підготовки аналітичних досліджень у різних галузях міжнародного права. Здійснення кодифікації – одна з проблем, вирішення якої не є занадто складним, оскільки для цього створені усі необхідні механізми. Інша проблема полягає у тому, що міжнародне безпекове середовище та природа конфліктів швидко змінюються через розвиток науки і технологій.

Всі зазначені правила були сформульовані та закріплені досить давно ще в ті часи, які відносилися до війн другого-третього покоління та не враховують сучасних реалій. А ці реалії такі, що суспільство увійшло в епоху четвертого покоління війн. Природа конфліктів змінилася через розвиток науки і технологій. Способи ведення війни змінюються внаслідок занепаду традиційних способів ведення воєн, глобалізації та прогресу в технологіях і комунікаціях.

Стрімкий прогрес у розвитку автономної зброї, робототехніки, аналізу великих даних та систем підтримки прийняття рішень із використанням штучного інтелекту революціонізували війну [6] та перетворити її на кібервійну, або «розумну» війну. Кібервійна характеризується, як використання Інтернету і пов'язаних з ним технологічних та інформаційних засобів однією державою з метою заповдіння шкоди військовій, технологічній, економічній, політичній, інформаційній безпеці та суверенітету іншої держави [7]. Саме такі засоби та методи ведення війни характерні для воєн четвертого покоління.

Мережа інтернет, засоби масової інформації перетворюються на засоби ведення війни, а методами є цілеспрямовані атаки на культурно-історичні цінності суспільства, різке зниження рівня культури та освітнього рівня населення, маніпулювання в засобах масової інформації та в медійному просторі, спотворене використання норм внутрішнього та міжнародного права [8].

У війні четвертого покоління широко застосовуються автономні системи зброї зі штучним інтелектом які М. Сассоли пропонує визначати як такі що можуть вивчати або адаптувати своє функціонування у відповідь на зміну обставин у середовищі, в якому вони розгорнуті [9].

Міжнародне гуманітарне право не враховує цих реалій, хоча має діяти на випередження. На основі оцінки загроз слід розробити механізми захисту громадян – учасників бойових дій, цивільного населення та навколишнього природного середовища.

Як і використання всіх інших засобів ведення війни, використання автономних систем озброєнь пов'язано з ризиками, тому як і використання інших засобів ведення війни щодо такої зброї мають бути встановлені обмеження, наприклад доцільно заборонити ненадійні, належним чином не протестовані зразки. При розробці таких обмежень доцільно керуватися не тільки основними принципами міжнародного права, а також принципами перестороги та попередження, зважаючи на непередбачуваний руйнівний ефект таких засобів та методів ведення війни.

Безумовно відповідальність за дотримання норм міжнародного гуманітарного права лежить на розробниках автономних систем озброєнь та на їх операторах. Саме вони є суб'єктами міжнародного

гуманітарного права, адже найрозумніша система автономних озброєнь настільки «розумна», наскільки можливості оцінки ситуації та корегування подальшої поведінки закладені розробниками програмного забезпечення. Розробка автономної зброї сприятиме розвитку міжнародного гуманітарного права через вдосконалення норм, які досі залишалися нечіткими.

Список використаних джерел:

1. Rafael Domingo, *The Crisis of International Law*, 42 *Vanderbilt Law Review* 1543 (2021). URL: <https://scholarship.law.vanderbilt.edu/vjtl/vol42/iss5/4>
2. Niguse M. Alene *Reforming the UN security council-challenges and prospects*. URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/Reforming-the-UN-security-council>
3. *Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded in Armies in the Field*. Geneva, 22 August 1864. International committee of the Red Cross. URL: <https://ihl-databases.icrc.org>
4. Black-Branch J. *Fleck DNuclear weapons, non-proliferation and disarmament: a comprehensive audit of relevant legal issues and international concerns*. Nuclear non-proliferation and international law, vol I. TMC Asser Press, The Hague, pp 1–21. URL: https://www.asser.nl/upload/documents/20190116T124137-10.1007_978-94
5. *Convention on the Prohibition of Military or Any Other Hostile Use of Environmental Modification Techniques*. URL: <http://www.un-documents.net/>
6. Аналіз світових технологічних трендів у військовій сфері : монографія / Т. Писаренко, Т. Кваша, Т. Гаврис та ін., за заг. редакцією Т. В. Писаренко. Київ : УкрІНТЕІ, 2021. 110 с. С. 15.
7. Мережко О. Проблеми кібервійни та кібербезпеки в міжнародному праві. URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3233>
8. 4GWFOURTH GENERATION WARFARE. URL: <https://globalguerrillas.typepad>
9. Sassoli M. *Autonomous Weapons and International Humanitarian Law: Advantages, Open Technical Questions and Legal Issues to be Clarified*. *International Law Studies*. 2014. Vol. 90. P. 308–340. URL: <https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent>

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право, методи та засоби ведення війни, кодифікація норм міжнародного гуманітарного права, принципи міжнародного гуманітарного права, кібервійна.

Key words: international humanitarian law, methods and means of warfare, codification of international humanitarian law norms, principles of international humanitarian law, cyber war.

СЕКЦІЯ 8
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО
ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Бехруз Хашматулла Набієвич Концептуальність методології міжнародного права	304
Аракелян Мінас Рамзесович Юридичні клініки як засіб забезпечення доступності юридичної допомоги: міжнародний та вітчизняний досвід	307
Andreichenko Svitlana, Kosianenko Serhii The fight against impunity in international criminal law (through the prism of the aut dedere aut judicare obligation)	309
Сурілова Олена Олексіївна Обмеження методів та засобів ведення бойових дій в системі законів та звичаїв війни	312
Стець Олег Миколайович Використання компаративного підходу в порівняльному правознавстві	316
Акіменко Юлія Юріївна Участь України в уніфікації міжнародного приватного права в ЄС	319
Белозубова Оксана Олександрівна Гуманітарна дипломатія: стара форма і новий зміст	322
Vladyshvska Viktoriia About problems of non-proliferation of nuclear weapons	325
Войтович Павло Петрович До питання щодо формування та реалізації державної політики щодо доступу до правової інформації	327
Волощук Оксана Троянівна Злочин агресії як найбільш небезпечний міжнародний злочин проти міжнародного правопорядку, безпеки та миру	330
Гаргат-Українчук Ольга Миронівна, Юрчишин Наталія Геннадіївна Проблеми міжнародного захисту прав людини	334
Градецький Андрій Вікторович Суб'єкти протидії воєнним злочинам та попередження збройних конфліктів	337
Гриб Анна Миколаївна Роль незалежної міжнародної комісії по розслідуванню порушень в Україні	341
Грабинський Михайло Ігорович, Грушко Мальвіна Валеріївна Питання відповідальності за порушення зобов'язань державою-попередницею в міжнародному праві	343